

českobudějovických biskupů. Značný prostor je věnován celkem osmi oltářům z období po polovině 14. století, včetně oltáře z hřbitovní kaple sv. Jakuba.

Pro vrcholně gotickou stavební fázi, přibližnou R. Lavičkou, je stěžejní „pozoruhodný útvar, který ve formě rizalitu předstupuje před průčelí jihozápadní věže“ (s. 62). Tato přístavba, patrná na Willenbergově vedutě, zřejmě nahradila boční loď předpokládané bazilikální dispozice. Není možné zjistit, zda došlo ke stejné či obdobné změně i na severní straně kostela. Stejně tak se nabízí i několik možných variant rekonstrukce interiéru. Na dokončené stavební práce mohla navázat výstavba oltářů. Do poloviny 15. století jich v kostele vzniklo nejméně 19, ke kterým můžeme připojit ještě dva další v sousedící kapli sv. Jakuba. S dvanácti z nich nás opět detailněji seznamuje Jan Adámek.

Situaci kostela a jejího sociálního zázemí v druhé půli 15. století a na počátku 16. století popsal Daniel Kovář. Osvěžujícími jsou postřehy o působení kostela na venkovany, směřující sem během jubilejního roku 1500, a informace o příbytcích oltářníků – kaplanských domcích. Kovář na základě pramenného výzkumu vyvozuje, že už v závěru 15. století existoval záměr kostel výrazně přebudovat.

Vlastní pozdně gotické přestavbě se věnuje Roman Lavička. Vedle archeologického výzkumu je pro rekonstrukci tehdejší podoby kostela stěžejní už zmiňovaná Willenbergova veduta, v písemných pramenech lze pak nalézt položky vyplacené řemeslníkům či za materiál. Pozornost je samozřejmě věnována mimo jiné monumentální stanové střeše (dle účtů z let 1525–1527). Tento nezvyklý způsob zastřešení vznikl na území Českého království a vyskytoval se především na významných stavbách velkých měst (přípomeňme alespoň chrám sv. Barbory v Kutné Hoře). Lavička se také zabývá otázkou zaklnutí, respektive nezaklnutí kostela, datací rekonstrukce presbytáře (dokončeno 1535), stavbou nárožní hodinové věžky i samostatné hranolové zvonice. V dalším krátkém textu spekuluje, zda se mohlo dochovat něco z vybavení středověkého kostela. Přestože uvádí několik možných případů, nic z těchto děl nemůžeme spojit přímo s kostelem sv. Mikuláše, na čemž nese vinu patrně i požár z roku 1641. O archeologických nálezech dokreslujících dobu před touto neblahou událostí podává stručnou zprávu Z. Thomová. Kapitoulou Farní chrám a jeho správa v letech 1535–1641 (Daniel Kovář) se pozornost přesouvá k novověkým dějinám kostela, které zpracovala především Jarmila Hansová.

Po kapitole věnované velkému požáru a barokní přestavbě chrámu (D. Kovář, R. Lavička) přibližuje Hansová zavedení nového patrona Českých Budějovic, sv. Auraciána, k čemuž se pojí podoba liturgických slavností v 17. století. Díky obsáhlému inventáři z roku 1720 nás autorka seznamuje s chrámovým vybavením počátku 18. století a v nejrozsáhlejší kapitole se pak zabývá kultem svatých, především Jana Nepomuckého. Hansová spolu s Thomovou podávají zprávu o barokním podzemí a o hřbitovu, k jehož zrušení došlo roku 1784, rok před založením českobudějovického biskupství. S proměnou kostela na katedrálu souvisely také úpravy a „očištění“ interiéru v duchu osvícenství. I když v 19. století vyvstaly úvahy o stavbě nové katedrály nebo aspoň o jejím rozšíření, k zásadním změnám došlo až po liturgické reformě ustanovené druhým vatikánským koncilem.

Osudy kostela sv. Mikuláše jsou dovedeny až do období celkové rekonstrukce interiéru (2011–2013). Pokud v těchto letech dostala katedrála vzhled důstojný svému významu, v předložené publikaci získala reprezentativní a vědecky fundované zpracování svých bohatých dějin.

MARTINA KUDLÍKOVÁ

Rudolf HOPMANN, *König ohne Kaiserkrone oder Eine Bibel für den Papst. Die (Bilder)Sprache der Wenzelsbibel*, Kunstverlag Josef Fink, Lindenberg 2015

132 s. + 56 obr., ISBN 978-3-89870-876-0

Hned po otevření atraktivně vyhlížející publikace mne pojalo podezření, že autor není z oboru. Potvrzují to také tituly pěti knih, které předtím vydal. Na druhé straně mi neuniklo, že některé otázky zkoumal velmi podrobně a že se své poznatky snaží doložit a představit postupy odborné literatury. Z té zná některé základní práce, z nichž vychází, aniž by pronikl k problematice. Příznačné je, že mimo jiné neměl v rukou ani monografii Josefa Krásy, přestože je běžně dostupná v německém překladu, a že desítky speciálních studií nevzal vůbec na vědomí. Na rozdíl od běžné populárně naučné knižní produkce, která se omezuje na kompilativní transmisi vědeckých poznatků, má kniha Rudolfa Hopmanna ambice mnohem vyšší, neboť přináší hned několik odvážných hypotéz. Těm především budu

venovat pozornost a nebudu tak utrácet čas čtenářů posuzováním jiných částí knihy, jež zhruba odpovídají úrovni seminární práce.

Diletanti, jak jsem poznal při svém dvouletém zaměstnání v litvínovském muzeu, dokáží svým zanícením získat neobyčejné vědomosti v úzkém sektoru své zájmové činnosti. Proto také k jejich zkoumáním přistupuji bez předpojatosti. Zaujalo mne například, že autor u dvou vyobrazení ženských postav shledal obdobu s postavičkou královny s dlouhými světlými kadeřemi. Údajný portrét královny Žofie, který měl být objeven tímto srovnávacím postupem, ztrácí však na přesvědčivosti srovnáním s podobou královny na dalších miniaturách. Jiné postřehy mohou zase zaujmout jen čtenáře, který nezná předchozí literaturu. Platí to na příklad o rozlišení dvou objednavatelů v Prologu.

Nyní však již k jedné z hlavních tezí. Rudolf Hopmann nabyl dojmu, že dosavadní bádání zcela přehlédlo písmeno „c“ jako jeden z významotvorných elementů výtvarné výzdoby Václavovy bible. Sám sice přiznává, že vizuální rozdíl mezi solitérními, zdobně provedenými písmeny „c“ a „e“ není veliký, bez rozpaků však přispěchá s odvážnou konstrukcí přitaženou za vlasy. Bez ohledu na to, že z paleografického hlediska není snadné rozhodnout, který způsob čtení sporného písmene je správný, je nanejvýš sporné vidět v písmenu „c“ zástupné vyjádření slova „caesar“. A protože písmeno „W“ autor ve shodě s většinovým názorem literatury považuje za monogram jména krále Václava IV., dosadil za početně zastoupené písmeno „e“ latinský výraz „electus“ ve smyslu „der Gewählte“. Možnou kombinaci těchto tří písmen (v obou „c“ lze totiž spatřovat „e“) pak dešifroval jako „WENCESLAUS CAESAR ELECTUS“.

Opět nechám stranou různé námitky, počínaje latinskými kryptogramy v německé bibli a významem postavičky krále uvězněné v jednom z obou písmen konče. S odvoláním na bohatě zastoupenou českou a říšskou heraldiku autor totiž postoupil o výrazný krok dále a označil Václavovu bibli jako prezentaci politického programu směřujícího k papežskému požehnání, a tím i k uznání beztoho již faktického císařského statusu panujícího římského a českého krále. Odtud pak neměl daleko k smyšlence, že Václav skvostně iluminovanou bibli zamýšlel jako dar pro papeže. Neříká sice, pro kterého, to však stejně není důležité, neboť žádný z avignonských nebo římských papežů z doby Václavovy vlády němčinu neovládal. Václav IV. se ovšem musel papeži také kát, a to nejen za utopení Johánka z Pomuku, ale i za subversivní proticírkevní kázání Jana Husa. Z poznámky 52 na s. 92 se pak dozvíme, že

„6. červenec 1415 byl možná rodnou hodinou dnešního Česka a Slovenska“.

Druhou oblastí, na kterou autor zaměřil svoji pozornost, je samotný překlad Václavovy bible do němčiny. Z obecných výkladů se mi zdá, že autor prošel jistým teologickým školením a že bibli často užívá. Naproti tomu téměř vše, co vyvozuje o překladu bible objednaném Martinem Rotlevem, trpí opět neznalostí bohaté, byť již starší literatury. Proto také netuší, jak mylná je jeho představa, že Starý zákon do pražské němčiny přeložil Jan ze Středy, který se po svém vyhnaní od dvora nudil na olomouckém biskupském stolci. Závěrem přece jen drobnost, jež mne zaujala. Text Václavovy bible je údajně srozumitelnější při hlasitém čtení než při tiché četbě. Zda tomu bylo tak proto, že kopista psal podle diktátu, nedokáží posoudit.

FRANTIŠEK ŠMAHEL

ARCHEOLOGIE

Luděk GALUŠKA, *Hledání původu. Od avarských bronzů ke zlatu Velké Moravy. Search for the origin. From Avar bronze items to Great Moravian gold*, Moravské zemské muzeum, Brno 2013

280 s. + 230 obr., ISBN 978-80-7028-386-8

Dlhoročný archeológ Moravského zemského múzea Luděk Galuška predstavil v knihe *Hledání původu* nálezy z výskumov zo Starého Města-Uherského Hradiště za posledné desaťročia. Zároveň sa pokúsil zhrnúť výsledky bádania a predstaviť svoj náhľad na chronologické otázky hmotnej kultúry 9. storočia, najmä na datovanie veligradského šperku a jeho pôvod.

Galuška rozdelil knihu na dve relatívne samostatné časti. Prvá nesie názov „O litých bronzoch na Moravě v období pred vznikem veľkomoravského štátu“. Pod termínom „lité bronzy“ autor chápe „jednak kovové súčasti veľmožských opasků a řemenů koňských postrojů, obojí tzv. avarského charakteru, jednak ostruhy.“ (s. 13). Ostrohy však nepatria do avarského kultúrneho okruhu. Ostrohám, ktoré sa objavili na Mariánskom námestí v Uherskom Hradišti, venoval autor značnú pozornosť. Zatiaľ čo staršia literatúra